

H: Lánbóffy t. t. t.

X 93: 1956

1956-^o események értékelése

ÖTVENHAT

Folytatjuk Isten ostromát. Csak felvonásköz volt az a pár nap, amikor Budapesten megrázta öklét, megrázta magát, jelképes láncait az emberiség információmegvonnással büntetett fele. Jelkép-felkelés a világ egyik jelképpé előlépő pontján legalább jelképként fennmaradhat? Ez is ér annyit a közös kronológiában, mint amit 476-tá stilizáltunk, vagy Bizánc elestének, a Bastille bukásának dátuma? Minden új világállapot népessége, lakossága ártatlanságban kezdi. Az ártatlanság túl közel áll a tudatlansághoz. Legalább az új magyar nemzedék valamiben, valahogy „ötvenhatos” még? Az EU-ban majd ingerküszöbként megismerendő a „munkahelyi zaklatás”; érzékenységek fokozatát jellemzi. De mi lesz a szülőhelyi, a saját hazákban elszenvedett zaklatások le nem zárt sorsa, kezelési módja?

Mert nálunk még bőven baj van a „bűnök” értelmezésével, s a „felszabadulások” 1686-tól 1989-ig úgy elszaporodtak, mint lusta vízben az algák. A fejlemények figyelemmel követése révén észlelhető: néha maga a jogállam, ez az újonnan beszerzett Rolls-Royce, vagy a bankok békányálfenyészete mint a szabad piac nyúlványa, szimbóluma, az ilyesmi helyi olvasata milyen alaposan képes terrorizálni a frissen felszabadultakat, feldúltakat: szembe megy a logikával, a józan ésszel, a lépten-nyomon megglobogtatott emberi jogokkal és szabadságélményekkel. Szerencsétlen ezredfordulói helyzet, vagy ez még jóra fordítható (most derül ki), hogy a régi gyártású ember mégis olyan, mint

holmi kikapcsolhatatlan digitalitás és összeroncsolhatatlan üzenetrögzítő. Így keletkezik a süketek párbeszéde, melybe a rég feltett kérdésekre adott mai válaszok sodorják folyamatosan az élőket. Akik már mégsem mind azonosak önmagukkal.

De azért van még akinek egyszerűen a hatosról is az ötvenhatos dolog juthat eszébe.

Bizony még ez az ezredforduló sem az emberiség részeinek végre megrázó egymásra találása jegyében jött el. Jött be. Ez is csak egy új Mezopotámia, valamivel több Ninivével, és Babilonnal.

Persze hogy mi jól állunk, mi örülhetünk, minden után, minden ellenére, hiszen ahogy a történetírás „császárnője”, Klió megmondta, minden valamirevaló népség-katonaság a tarsolyában hordja ama bizonyos marsallbotot: az egyetemesség esélyét. Büszkék lehetünk az Anjou-kori európaiasodásunkra, a Mátyás alatt elért reneszánszunkra. De a magyarság sosem volt egyetemesebb, mint negyvennyolcaiban, ötvenhatjaiban.

A többi „átmenetet” nem érdemes keresni.

Ugyanúgy, ahogy nem volt érdemes keresni (a „hidegháború” után, 1955-ben egyenesen divatba jött) az összebékülést a moszkovita marxizmus és a világ többi, még élő, aktuális értelmezése közt, talán ma sem a ráncatlan lepedő, a felhőtlen égbolt a cél. Akkor egészen világos volt, hogy a buzgólkodás egyenesen nevetséges, ha nem veszedelmes figyelem-félrekapcsolás, hiszen annak vallott végcélja eleve az összes többi, minden más felszámolása, elpusztítása volt. Így nem érdemes az egyház s a „szabadkőművesség”-derivátumok békítését erőltetni. A „békés egymás mellett élés” az egészen más, az gyakorlati modus vivendi volt Mezopotámia óta, végig, a törökvilágon át. Aki ennél kevesebben hisz, az a rugalmatlan, de józan elme.

Ötvenhatért majdnem az egész magyar nemzet ült. Közvetlen következményei átterjedtek legalábbis az egész

hajdanvolt Nagy-Magyarországra: a Duna-medence egyik fele megtorolta a másik felén, hogy belekeveredett. Jobban, mint bármely Dózsa-felkelés, Horea-lázadás, Szegedinác Péro miatt, legalább úgy, mint a Bastille ügyében. „Olvasás” után aztán le se ment az iszapár a mederben – (elmozdíthatatlan nagyságú) sziklák, (tisztára)mosómedvék és (átkozódó) vízipatkányok maradtak.

Ilyen miliőben még mohának lenni is rugalmasság.

De miért lenne kötelező a rugalmasság? Amit az idő old meg, gyógyít be, az minden halálos. Mennyivel szebb és emelkedettebb bármilyen ünneprontás. Az időnek, így október huszonharmadika környékén ősz-szaga van, nem ünnep-szaga. Az a karácsonyoké, melyekre még utoljára (vagy először?) az első világháborús frontokon tekintettel voltak. Borzalom rájönni, hol vagyunk, ha azzal zárult az operett, hogy az „csak” Júdás és Macbeth ideje volt. Ez már a Rambóé. Erre akarnak kiképezni. S bizony isten nem a régi szabadság-fogalom nevében.

Sokan nem értették, 90 óta nem értik, mi történt a nagy szabadságra érzékeny, rebellióra, végig bár ribillióra hajlamos magyarsággal. Petőfivel ironizáltunk, aki feroget a sírjában. S mivel a sírja Erdélyben ragadt, Rodostó-állapotát emlegettük idejében „elcsatolt” szellemének. De nem úgy tört ki a szabadságszeretet más népeken sem, Varsótól Bukarestig, ahogy a lefojtás után várható volt. A „bársonyosság” forradalmak esetében nem holmi civilizált önfegyelem, hanem az erőtlenség, az elvégzetlenül maradó átalakulás, a félmunka tünete, jele. Már 44 óta ez van: így bontakozott ki a nagy idomítás. Ahol emberöltő-váltások bőven beleférnek, ott csakis így alakulhat: már nem ugyanazok kell hogy reagáljanak. Másképp, más szellemi és érzelmi ingerküszöbök mentén megy végbe. Távoli, egészen más kultúr- és valláserkölcsös közeg. Csak a biológiai nyersanyag azonos. Íme Szaddam diktatúrájának feloldása is fékezett hatású, nagyon föld alatti atomrobbanáshoz hason-

lít. Ki lehetne dolgozni az emberi lény viszonylag érvényes reakciómechanizmusait a „felszabadulásra”. Ámbár lehet ez valamennyiben közös az állatvilággal: hogyan szabadulnának a tigrisek s a kanárimadarak? A postagalambok, legalább ezek a gyakran útlevelet kapó, utaztatott ügynökök olyanok-e, mint ahogy a kiváltságos rabszolgának reagálnia kell?...

Virulens bűvészmutatvány a szabadság lázadás útján való megszerzése. Ott régen a Spartacusokkal és Wat Tylerekkel nem kísérletezett senki, hogy beszervezéssel csillapítsák a kitörés erejét. Bár lehet, ha csupa arkangyal vonul be s nem T34-esekkel, csak hozsannázva, olajággal, a lényegről akkor sem sikerül elterelni az igazi felkelők erkölcsi figyelmét. Így is, úgy is ilyenné válnak. Nem a megszálló szerep, hanem még az elnyomó szerepkör hatására alakulnak ekképpen. Számukra csak a győzelem a kiút. A megtorlás ugyanis az a folyamatos Hirosima, mely éppen a földigrombolás által teszi lehetetlenné valaha is a békét.

Valószínűleg ekkora jellemválság volt mindig. Az emberi lényvel megkötött araráti, olümposzi szövetségek, a megküldött tízparancsolatok és reá bízott hétszentségek korain végig. És ezt egy okos, de számszerű kisebbség nem tudta soha elfogadni. Nehezményezte, számon kérte. A legszelídebb rámutatás már lázításnak számított a hatalomra jutottak szemében. Nem csak Ludas Matyik minősültek zendülőnek, akit el- és meg kell csapni, hanem bukott angyalokról is említést tesznek például Gilgames dossziéjában és Madáchnál. Egyenesen azt vetik meg, gúnyolják, kezdik ki, Pilátus, Haynau udvarában és mondjuk Rákosiéban, aki hű és következetes, vagy elég lomhák az alkalmazkodási reflexei. Nyilván egész népek sosem sorakoznak fel olyan sebességgel, mint reguláris légiók, kommandók, élcsapatok, de ha rászánják, belevetik magukat, a kitörés elemi erejűvé válik. Csatavesztés után mégsem

a többségüket sújtják, okos számításból csak egy kisebbséggel statuálnak példát. Az ilyen kuláklistákra persze alkalmilag Cicerók és Lavoisier-szerű kiválóságok is felkerülnek. Apropó, sokszor eljátszadoztak a kérdéssel, mi lett volna, hogyha Dózsaék győztek volna? Azt, hogy Robespierre-ék győztek, meg lehetett tapasztalni. 56 győzelme esetén nem ilyen kockázatok merülhettek volna fel. Sajnos vannak ennek a társadalmi mozgásfajtának olyan különös alakulási törvényei, melyek mint egy Möbius-szalag mentén, úgy érvényesítik a pozitív végkifejletet, a „győzelmet”, hogy mártíriumuk sugárzik vissza, áraszt majd erőt, de közvetlen jövőjük maga a jövőtlenség, az aradi várak, a kufsteini fal. Egy egész földrész internálása esetén a „berlininek” nevezett. Több-mint legenda persze, több-mint halál után. Valahogy úgy, miképpen Gyulai Pál hercigen szabatos, stilizáltan gügye versikéjében, mely a XIX. század végére német, francia, izlandi, helgolandi, frízlandi fordítások jóvoltából a legelterjedtebb magyar lírai témékké nőtte ki magát „Nyugaton”: Hadnagy uram, hadnagy uram. Mi bajod van, édesfiam. Piros vér foly a mentére. Ne bánd, csak az orrom vére stb.

Az én lehetséges politikai ars poeticám: már tényleg csak az igazság érdekelne, a tapintat határai sem.

A kibékíthetatlenség sokszor bukkan fel. „Nálunk és más nemzeteknél”. Sőt lépten-nyomon kínálkozik szakadékul. Amire jutunk, az folyton legalábbis kétféjű, mint a sas, hétfejű, mint a sárkány. Harc vagy kiegyezés, minimum a két lehetséges és egymást kizáró irány. Persze így is megközelíthető. Népiirtás (külső, belső) vagy szőnyeg alá seprés. Maga Európa kétértelműségek summája minden diszciplína felől megvizsgálva. De végső soron (ma valósággal divat-szinten) ignorálja ezt. Vajon fából vas-
karika-e, amire éppen a harmincéves háború évszázadában jutott Hugo Grotius, vagy amit Széchenyi akart: „Én egy szelíd, felfordulás nélküli reformációt akarok”. És az

ilyesminek csak személy szerint vagy világként is Döbling az ára?

Az indukció fázisa beállt. Most már szerencsére bármiről minden, és mindenről bármi eszünkbe jut. Az egészről a részek, s a részletről a szintézisek. A permutáció, variáció, kombináció egy-egy szélrózsája, valóságos szélrózsacsokrok. Ez az érett nemzeteknél a nemzettudat igazi műhely-állapota. Melyből még sok más, fontos és megkeresendő szellemi, erkölcsi, politikai műhely-helyzet előállítható és működtethető. Nemcsak a hülyegyerekek sekélyes kukkolóshow-jában, ilyen nagy ügyeknél is „a lét a tét”...

Ötvenhatért a magyar megdicsőült, öt percre világeszmény volt, majd újabb ok lett ez is valami irántunk való ellenszenvre. Ennek jegyében a Kárpát-medence egyik fele aztán végig gyanakodott a másik felére. Ám ahogy nem szokott történni korábban, más esetekben: a történelem futószalagon hozta el, kínálta fel az igazunkat. Kivéve Budapesten.

Mert a nemzetek sorában a világ folyását jelentékenyen befolyásoló, megjelenítő tetteket nem könnyű véghezvinni, ezek csak úgy jönnek, az előzményekből, a sokszor nem ismert, csak átélt öndiagnózisok sorának egy-egy sűrűsödési pontján. Idejövételünknek, több felvett vallás, világrendszer, szabálytömkeleg hámja, idegzete szorításában azért lett megmaradás a jutalma, mert jönnie kellett egy ilyen történelmi szerepű pillanatnak. Manapság nyilván nem véletlenül, hanem tank nélküli bosszúból egyesek igyekeznek halványítani, kisebbitni a súlyát, értékét, szerepét. De ez a mi ötvenhatunk marad.

Ezért címermondatként, csatakiáltásként hathat a következő, akár elsatnyult, de a folytonosságot, a népnevet továbbbító nemzedékek ajkán is a diadalsóhaj, hogy a történelmet átsöprő időkig itt szerepeltünk, itt szenvedtünk és éltük az élet boldogságát, mikor már hol nem voltak padtársaink, a gepidák s a longobárdok. Dicsőség a mártír-

jainknak, és köszönet az életükért! A dühösemlékezetű Panek Zoltán gyakran emlegetett egy bölcsességet, mely szerinte réges-régi, vadregényes szatmári közmondás volt: „Keljetek fel holtak, feküdjünk le mi!” A világ folyását illetően, ezek után, használhatóbb stratégiát hirtelen én sem látok.

LÁSZLÓFFY ALADÁR